

УДК 793.31:7.071.2(477)
DOI: 10.31866/2616-7646.3.2.2020.220532

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ І ТРАДИЦІЇ ПАВЛА ВІРСЬКОГО В ДЕРЖАВНОМУ АНСАМБЛІ ТАНЦЮ УРСР

Климчук Ірина Сергіївна

аспірантка,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,

Київ, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-6253-7626>,

ira0807@i.ua

Мета статті – виявити ознаки мистецької школи і традиції в творчості балетмейстера Державного ансамблю танцю УРСР Павла Вірського. **Методологія.** У статті використано дедуктивний метод, зокрема екстрапольовано концептуальні положення щодо традиції Н. Шахназарової та С. Безклубенка в площину творчості П. Вірського; застосовано історичний, мистецтвознавчий і типологічний принципи для виявлення особливостей традиції та школи П. Вірського. **Наукова новизна.** Доведено, що П. Вірський став фундатором авторської мистецької школи і традиції в народно-сценічній хореографії. **Висновки.** Павло Вірський у формальний, як керівник Державного ансамблю танцю УРСР, та неформальний спосіб (широке коле прибічників його балетмейстерських та педагогічних принципів, що існує впродовж кількох десятиліть) став лідером культурно-мистецької сфери України. Яскравість індивідуальності, потужність творчого дару, його новаторський потенціал сприяли створенню нового стильового напрямку хореографічного мистецтва, що визначив «обличчя» професійного українського народно-сценічного танцю на багато років. Творчі принципи митця засвоюють та розвивають сучасники – послідовники закладених ним традицій. Серед основних ознак школи П. Вірського – академізація народно-сценічного танцю, органічне поєднання високотехнічного виконання з акторською майстерністю й пантомімою, застосування симфонізму як композиційного принципу балетмейстерської діяльності, використання сценографічних і режисерських засобів театральної естетики й ін. Традиції та принципи школи П. Вірського розвиваються, забезпечуючи сталий поступ українського народно-сценічного танцю, живлячи українське хореографічне мистецтво в цілому.

Ключові слова: Павло Вірський; Державний ансамбль танцю УРСР; мистецька школа; художня традиція.

ФОРМИРОВАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ШКОЛЫ И ТРАДИЦИИ ПАВЛА ВИРСКОГО В ГОСУДАРСТВЕННОМ АНСАМБЛЕ ТАНЦА УССР

Климчук Ирина Сергеевна

аспирантка,

Национальная академия руководящих
кадров культуры и искусств,
Киев, Украина,

<https://orcid.org/0000-0002-6253-7626>,
ira0807@i.ua

Цель статьи – выявить черты художественной школы и традиции в творчестве балетмейстера Государственного ансамбля танца УССР Павла Вирского. **Методология.** В статье использован дедуктивный метод, в частности экстраполированы концептуальные положения относительно традиции Н. Шахназаровой и С. Безклубенко в плоскость творчества П. Вирского; применены исторический, искусствоведческий и типологический принципы, для выявления особенностей традиции и школы П. Вирского. **Научная новизна.** Доказано, что П. Вирский стал основателем авторской художественной школы и традиции в народно-сценической хореографии. **Выводы.** Павел Вирский формально, как руководитель Государственного ансамбля танца УССР, и неформально (широкий круг сторонников его балетмейстерских и педагогических принципов существует на протяжении нескольких десятилетий) стал лидером культурно-художественной сферы Украины. Яркость индивидуальности, мощь творческого таланта, его новаторский потенциал способствовали созданию нового стиливого направления хореографического искусства, что определил «лицо» профессионального украинского народно-сценического танца на многие годы. Творческие принципы художника осваивают и развивают современники – последователи заложенных им традиций. Среди основных признаков школы П. Вирского – академизация народно-сценического танца, органическое сочетание высокотехнического исполнения

FORMATION OF PAVLO VIRSKY ART SCHOOL AND TRADITION IN THE STATE DANCE ENSEMBLE OF THE USSR

Iryna Klymchuk

PhD Student,

National Academy of Culture and Arts
Management,
Kyiv, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-6253-7626>,
ira0807@i.ua

The purpose of the article is to reveal the peculiarities of the art school and traditions in the choreographer work of the State Dance Ensemble of the Ukrainian SSR Pavlo Virsky. **Methodology.** The deductive method is used in the article, in particular, the conceptual provisions according to the tradition of N. Shakhnazarova and S. Bezklubenko are extrapolated to the plane of P. Virsky's work; historical, art history and typological principles are applied to identify the features of the tradition and school of P. Virsky. **Scientific novelty.** It has been proved that P. Virsky became the founder of the Author Art School and tradition in folk stage choreography. **Conclusions.** Pavlo Virsky formally, as the head of the State Dance Ensemble of the Ukrainian SSR, and informally (a wide circle of his choreographical and pedagogical principles' supporters has existed for several decades) became the leader of the cultural and artistic sphere of Ukraine. The brightness of his individuality, the power of the creative gift, his innovative potential allowed to create a new style direction of choreographic art, determined the "face" of professional Ukrainian folk-stage dance for many years. The artist's contemporaries – the followers of the traditions laid down by him master and develop his creative principles. Among the main peculiarities of P. Virsky School, there is academization of folk stage dance, organic combination of high-tech performance with acting and pantomime, use of symphonism as a compositional principle of choreography, use of scenographic and directorial means of theatrical aesthetics, etc. The traditions and

с актерским мастерством и пантомимой, применение симфонизма как композиционного принципа балетмейстерской деятельности, использование сценографических и режиссерских средств театральной эстетики и др. Традиции и принципы школы П. Вирского развиваются, обеспечивая устойчивое продвижение украинского народно-сценического танца, питая украинское хореографическое искусство в целом.

Ключевые слова: Павел Вирский; Государственный ансамбль танца УССР; художественная школа; художественная традиция.

principles of P. Virsky School are developing, ensuring the steady progress of Ukrainian folk-stage dance, nourishing the Ukrainian choreographic art as a whole.

Keywords: Pavlo Virsky; State Dance Ensemble of the Ukrainian SSR; art school; artistic tradition.

Актуальність теми дослідження. Творчість П. Вирського стала в українському мистецтвознавстві однією з наукових проблем, актуальність якої не втрачається впродовж багатьох років. Для з'ясування місця й ролі Павла Вирського у вітчизняній та світовій художній культурі важливо проаналізувати феномен творчості митця крізь призму понять «художня традиція» та «мистецька школа».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед фундаментальних досліджень, дотичних до теми статті, варто назвати роботи Г. Боримської (1974) та Ю. Станішевського (1962, 2003). Останнім часом увага до виконавської, балетмейстерської й педагогічної діяльності П. Вирського активізувалася, чому сприяли соціокультурні трансформації, потреба перегляду усталених, переважно описативних підходів у виявленні ролі майстра в українській та світовій культурі. Серед праць останніх років глибиною занурення в проблему ролі П. Вирського в мистецькому дискурсі виокремлюються дослідження В. Литвиненка (2017), В. Шкоріненка (2003). Статті О. Бігус (2013), Т. Благової (2016), А. Підлипської (2014), Н. Семенової (2014), Л. Цветкової (2005) та ін. демонструють різновекторність наукових зацікавлень та актуальність поглиблення наукового осмислення творчості П. Вирського. Поряд з цим слід констатувати, що дослідження, спеціально присвяченого виявленню співвіднесення понять «традиція» та «школа» у діяльності П. Вирського в Ансамблі танцю УРСР, досі не було проведено.

Мета статті – виявити ознаки мистецької школи і традиції в творчості балетмейстера Державного ансамблю танцю УРСР Павла Вирського.

Вклад основного матеріалу. Існує значна кількість визначень поняття «традиція» в етнографічній, історичній, літературознавчій, естетичній літературі. Зокрема, відомий український філософ та мистецтвознавець С. Безклубенко (2010) розуміє під традицією «сукупність усталених, успадкованих від попередніх поколінь уявлень про навколишній світ і про місце та роль у ньому людей, їхні права та обов'язки щодо один одного та щодо природи тощо; уявлень, що мають оціночний (аксіологічний) та нормативний (регулятивний) характер» (с. 185). У цьому визначенні йдеться, як і в більшості з них, про передавання, спадщину, наслідування духовних надбань. Саме ці процеси важливо проаналізувати в творчості П. Вирського, враховуючи специфіку власне «художньої традиції».

На думку мистецтвознавиці Н. Шахназарової, у більшості визначень художня традиція в її цілісності не врахована. Дослідниця наполягає, що художню традицію можна визначити як особливий феномен. У широкому розумінні традиція може бути трактована як осмислення і систематизація сформованих рис національної свідомості... що володіє власним механізмом культурної спадкоємності. У мистецтві цей механізм реалізується через категорію професіоналізму, народження професійних форм творчості» (Шахназарова, 2013, с. 43-44).

«Художня традиція – специфічний механізм спадкоємності позитивного досвіду в галузі естетичного освоєння дійсності. Досвіду, що концентрує особливості національного менталітету, тип емоційних реакцій на явища дійсності, а також естетичні ідеали й естетичні пріоритети. Цей механізм включає в себе і систему засобів, здатних адекватно висловити накопичений досвід», – подає визначення Н. Шахназарова в праці «Художня традиція в музичній культурі ХХ століття» (Шахназарова, 1997, с. 31). Це формулювання цілком прийнятне й для хореографічного мистецтва, зокрема сфери народно-сценічного танцю. Вважаємо, що таке об'ємне визначення може бути застосоване і для національної культури в цілому, і для окремих її феноменів, до яких відносимо балетмейстерську творчість П. Вірського.

Фактично, П. Вірський взяв на озброєння українську художню традицію, що охоплює широкий спектр явищ національного художнього досвіду, не зводиться тільки до лексики народного танцю, обрядових та позаобрядових танцювальних дійств, а враховує досвід музичного, вокального, ужиткового та інших мистецтв. І ця традиція стала основою авторської професіональної школи балетмейстерства у сфері українського народно-сценічного танцю.

Через академізацію традиції, формування авторського стилю П. Вірський фактично створив школу народно-сценічного танцю в розумінні неформального об'єднання однодумців, котрі засвоюють і розвивають творчі принципи й методи лідера школи, яким упродовж багатьох десятиліть в сфері українського народно-сценічного танцю є Павло Вірський.

А. Підлипська (2013) подає визначення «мистецькій школі» крізь призму ключових ознак наукових шкіл, зазначаючи, що це «неформальне і/або формальне творче об'єднання кількох поколінь митців, характерними ознаками якого є наявність митця-лідера – засновника творчого напрямку (програми), його учнів-послідовників, прибічників сталих традицій, сформованих у творчому колективі, згуртованість навколо успішного розв'язання соціально і професійно значущої творчої проблеми, ефективність функціонування школи, свідченням чому є якість та кількість мистецьких проєктів та навчально-тренувальної діяльності, підготовлених митців, прилюдних виступів тощо» (с. 345-346).

Цілісне поняття «школа Павла Вірського» умовно можна розділити на кілька складників. Так, зокрема, вагомою часткою є акторська школа, на якій наголушувала Г. Боримська (1974), виявляючи її основні риси: «органічне поєднання граничної віртуозності... з неповторною виконавською манерою українського народного танцю і розкриття при цьому людського характеру» (с. 100). Технічна досконалість, збереження глибинного зв'язку зі стилістикою українського народного танцю, природність зовнішніх проявів, достовірність характеру були притаманні виконавцям ансамблю за часів Вірського, ці традиції зберігають в ансамблі і сьогодні.

Але школа Вірського формувалась не лише неформальними, а й формальними осередками. Так, у 1962 р. при ансамблі було відкрито хореографічну студію, основна мета якої – забезпечити професійний колектив виконавськими кадрами, обізнаними в манері й техніці виконання, що вимагав П. Вірській. Школа покликана була забезпечити спадкоємність традицій в ансамблі. У 1992 р. на базі ансамблю створено дитячу хореографічну школу (Благова, 2016, с. 27), що є ще одним доказом поглиблення впливу «школи Вірського» на хореографічну культуру України.

У зв'язку з цим сьогодні можна вести мову не лише про існування школи П. Вірського, а й про створення ним індивідуальної традиції академічного українського народно-сценічного танцю.

Екстраполюємо складники традиції, виокремлені С. Безклубенком (2010), у площину творчості П. Вірського з метою доведення сформованості традиції майстра хореографії. С. Безклубенко (2010) під першим складником традиції має на увазі більш-менш цілісну систему світоглядних уявлень, які формують певну картину світобачення (с. 185) П. Вірським за понад двадцять років роботи в ансамблі танцю УРСР (1937–1940 рр. – перший етап-апробація балетмейстерських підходів до створення композицій народно-сценічної хореографії, закладання фундаменту для подальших мистецьких експериментувань; 1955–1975 рр. – найплідніший період балетмейстерської творчості П. Вірського-зрілого майстра), коли було створено систему балетмейстерських принципів, що сформували в цілого покоління артистів професійних та аматорських ансамблів танцю, а також глядачів хореографічний світогляд у системі координат академізованого народно-сценічного танцю, що впроваджував П. Вірський. Підтримка та поглиблення цих принципів відбуваються й сьогодні.

Під другим складником традиції П. Вірського С. Безклубенко (2010) розуміє сферу «стереотипів сприймання навколишнього, його оцінки за шкалою “сприйняття – несприйняття” (добре – зле, гарне – погане, корисне – шкідливе та ін.)» (с. 185). Творчість Вірського стала тим орієнтиром, якого прагнули досягнути професійні та аматорські колективи, крізь призму виконавських та композиційно-архітектонічних канонів Ансамблю танцю УРСР сприймалась чи не сприймалась творчість інших колективів у сфері народно-сценічної хореографії, саме ці канони стали основними в оцінних судженнях артистів та хореографів-практиків, критиків, глядачів, мистецтвознавців. Така ситуація спостерігається й нині.

До третього складника традиції знакового хореографа С. Безклубенко (2010) відносить стереотипні моделі фізичних рухів, практичних дій (церемонії, ритуали), які відповідають світоглядним уявленням (с. 185). Розроблена система підготовки артистів (поєднання майстерності в класичному танці, народно-сценічному танцюванні, складно-технічних рухах з володінням пантомімою та акторською майстерністю), чіткий режим навантажень і відпочинку, комплекс етичних та естетичних принципів в ансамблі під керівництвом П. Вірського став тією моделлю організації роботи, яку зберігають і розвивають у Національному заслуженому академічному ансамблі танцю України імені Павла Вірського і сьогодні, шануючи традиції.

Погляд на фольклорні першоджерела й систему традиційної культури українців, до якої належать різні види народної творчості, обрядові й позаобрядові

дії та ін., як основу для створення сценічних танцювальних композицій, сюїт та вистав; прояв інтернаціоналізму в універсальності тематики хореографічних творів, доступності та зрозумілості тем війни й миру, добра й зла, прекрасного й потворного та ін.; створення академічного стилю українського народно-сценічного танцю, що базується на поєднанні технічних принципів класичної хореографії в органічному зв'язку з образно-стильовими елементами українського народно-го танцю; застосування отанцьованої виразної пантоміми; сценографічні й режисерські прийоми, характерні для театральної естетики; широке застосування симфонізації як одного з основних композиційних принципів при постановці народно-сценічних хореографічних творів – усі ці риси були підхоплені й розвинуті балетмейстерами-сучасниками П. Вірського та майбутніми поколіннями постановників. П. Вірський став фундатором авторської системи підготовки артистів ансамблів народно-сценічного танцю, що поєднувала заняття класичним танцем, акторською майстерністю, трюковою технікою.

За спостереженнями Н. Шахназарової (2013), співвіднесення понять «школа» і «традиція» є складним, оскільки виникає безліч варіантів тенденцій «і в розвитку школи, і розвитку традицій, і в значущості для культури творчих шкіл та окремих індивідуальностей» (с. 47). Фактично, П. Вірський став фундатором і школи, і традиції. Творчість митця сягнула символу, що асоціюється з українською хореографією зокрема і з Україною загалом.

Наукова новизна. Доведено, що П. Вірський став фундатором авторської мистецької школи і традиції в народно-сценічній хореографії.

Висновки. Павло Вірський у формальний, як керівник Державного ансамблю танцю УРСР, та неформальний спосіб (широке коле прибічників його балетмейстерських та педагогічних принципів, що існує впродовж кількох десятиліть) став лідером культурно-мистецької сфери України. Яскравість індивідуальності, потужність творчого дару, його новаторський потенціал сприяли створенню нового стильового напрямку хореографічного мистецтва, що визначив «обличчя» професійного українського народно-сценічного танцю на багато років. Творчі принципи митця засвоюють та розвивають сучасники – послідовники закладених ним традицій.

Серед основних ознак школи П. Вірського – академізація народно-сценічного танцю, органічне поєднання високотехнічного виконання з акторською майстерністю й пантомімою, застосування симфонізму як композиційного принципу балетмейстерської діяльності, використання сценографічних і режисерських засобів театральної естетики й ін. Традиції та принципи школи П. Вірського розвиваються, забезпечуючи сталий поступ українського народно-сценічного танцю, живлячи українське хореографічне мистецтво в цілому.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Безклубенко, С. (2010). *Мистецтво: терміни та поняття* (Т. 2). Інститут культурології НАМ України.

- Бігус, О. О. (2013). Традиції і новаторство в Національному заслуженому академічному ансамблі танцю України ім. Павла Вірського. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, 14, 142-147.
- Благова, Т. О. (2016). Динаміка формування концептів професії балетмейстера в Україні (на матеріалі творчості П. П. Вірського). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, 4(86), 24-29.
- Боримська, Г. (1974). *Самоцвіти українського танцю*. Мистецтво.
- Литвиненко, В. А. (2017). *Трансформація української народної хореографії та її концептуалізація в Театрі танцю Павла Вірського* (Автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства). Київський національний університет культури і мистецтв, Київ.
- Підлипська, А. М. (2013). Регіональні школи бального танцю в Україні. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 30, 344-350.
- Підлипська, А. М. (2014). Становлення балетмейстерської майстерності П. Вірського та І. Моїсеєва: порівняльний аспект. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 33, 291-298.
- Семенова, Н. М. (2014). Принципи балетмейстерської творчості Павла Вірського та їх вплив на розвиток українського балетного театру. *Культура України*, 45, 156-165.
- Станішевський, Ю. (1962). *Павло Павлович Вірський: Народний артист СРСР*. Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР.
- Станішевський, Ю. (2003). *Балетний театр України: 225 років історії*. Музична Україна.
- Цветкова, Л. (2005, 26 лютого). Творча спадщина П. П. Вірського як невичерпне джерело розвитку мистецтва танцю. В *Вплив творчості П. П. Вірського на розвиток національної хореографії*, Матеріали науково-практичної конференції, Київ (с. 20-23).
- Шахназарова, Н. Г. (1997). *Художественная традиция в музыкальной культуре XX века*. Государственный институт искусствознания.
- Шахназарова, Н. Г. (2013). *Избранные статьи. Воспоминания*. Государственный институт искусствознания.
- Шкоріненко, В. О. (2003). *Народний танець у традиційній і сучасній культурі України* (Дисертація кандидата мистецтвознавства). Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Київ.

REFERENCES

- Bezklubenko, S. (2010). *Mystetstvo: terminy ta poniattia [Art: Terms and Concepts]* (Vol. 2). Institute for Cultural Research of the National Academy of Arts of Ukraine [in Ukrainian].
- Bihus, O. O. (2013). Tradytsii i novatorstvo v Natsionalnomu zasluhenomu akademichnomu ansambli tantsiu Ukrainy im. Pavla Virskoho [Traditions and Innovation in the P. Virsky Ukrainian National Folk Dance Ensemble]. *Culture and Arts in the Modern World*, 14, 142-147 [in Ukrainian].
- Blahova, T. O. (2016). Dynamika formuvannia kontseptiv profesii baletmeistera v Ukraini (na materialii tvorchosti P. P. Virskoho) [Dynamics of the Concepts Formation of the Profession of Choreographer in Ukraine (on the Material of Creativity of P. Virsky)]. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, 4(86), 24-29 [in Ukrainian].
- Borymska, H. (1974). *Samotsvity ukrainskoho tantsiu [Gems of Ukrainian Dance]*. Mystetstvo [in Ukrainian].
- Lytvynenko, V. A. (2017). *Transformatsiia ukrainskoi narodnoi khoreohrafii ta yii kontseptualizatsiia v Teatri tantsiu Pavla Virskoho [Transformation of Ukrainian Folk Choreography and Its Conceptualization in the Pavlo Virsky Dance Theater]* (Abstract of PhD Dissertation). Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv [in Ukrainian].

- Pidlypska, A. M. (2013). Rehionalni shkoly balnoho tantsiu v Ukraini [Regional Ballroom Dance Schools in Ukraine]. *Topical Problems of History, Theory and Practice of Artistic Culture*, 30, 344-350 [in Ukrainian].
- Pidlypska, A. M. (2014). Stanovlennia baletmeisterskoi maisternosti P. Virskoho ta I. Moiseieva: porivnialnyi aspekt [P. Virsky and I. Moiseyev Choreographic Mastery Formation: Comparative Aspect]. *Topical Problems of History, Theory and Practice of Artistic Culture*, 33, 291-298 [in Ukrainian].
- Semenova, N. M. (2014). Pryntsypy baletmeisterskoi tvorchosti Pavla Virskoho ta yikh vplyv na rozvytok ukraïnskoho baletnoho teatru [Principles of Choreography of Pavlo Virsky and Their Influence on the Development of Ukrainian Ballet Theater]. *Culture of Ukraine*, 45, 156-165 [in Ukrainian].
- Shakhnazarova, N. G. (1997). *Khudozhestvennaya traditsiya v muzykal'noi kul'ture XX veka [Artistic Tradition in Musical Culture of the 20th Century]*. State Institute for Art Studies [in Russian].
- Shakhnazarova, N. G. (2013). *Izbrannye stat'i. Vospominaniya [Selected Articles. Memories]*. State Institute for Art Studies [in Russian].
- Shkorinenko, V. O. (2003). *Narodnyi tanets u tradytsiinii i suchasniï kulturi Ukrainy [Folk Dance in Traditional and Modern Culture of Ukraine]* (PhD Dissertation). State Academy of Culture and Arts Management, Kyiv [in Ukrainian].
- Stanishevskiy, Yu. (1962). *Pavlo Pavlovych Virskiy: Narodnyi artyst SRSR [Pavlo Pavlovych Virsky: National Artist of the USSR]*. Derzhavne Vydavnytstvo Obrazotvorchoho Mystetstva i Muzychnoi Literatury URSR [in Ukrainian].
- Stanishevskiy, Yu. (2003). *Baletnyi teatr Ukrainy: 225 rokiv istorii [Ballet Theater of Ukraine: 225 Years of History]*. Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Tsvietkova, L. (2005, February 26). Tvorchya spadshchyna P. P. Virskoho yak nevycherpne dzherelo rozvytku mystetstva tantsiu [P. P. Virsky's Creative Heritage as an Inexhaustible Source of Dance Art Development]. In *Vplyv tvorchosti P. P. Virskoho na rozvytok natsionalnoi khoreografii [The Influence of P. P. Virsky's Work on the Development of National Choreography]*, Proceedings of the Scientific and Practical Conference, Kyiv (pp. 20-23) [in Ukrainian].